

УДК 811.582

МЕТЕОРОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ І КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ: СИСТЕМНИЙ ПЕРЕКЛАД

Наталія Гаврилюк

викладач-стажист кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна
e-mail: faynacentre@gmail.com

АНОТАЦІЯ

У рамках антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики виявляється стійкий інтерес до людського фактора в мові, який, в тому числі, реалізується через пильну увагу дослідників до теорії мовних картин світу, що в повній мірі відображає своєрідність світосприйняття народів, особливості їх світовідчуття.

Життя і діяльність людини невід’ємні від природи. Природа єдина, але виявляє себе в різноманітних формах. У процесі пізнання природи людина намагається усвідомити як її єдність, так і різноманіття. Особливе місце у сприйнятті світу людиною займають кліматичні і погодні явища, що впливають на поведінку людини у навколишньому світі, на різні аспекти її життєдіяльності, включаючи господарську, а також на самопочуття. Ще в IV ст. до нашої ери стало відомо про вплив коливань метеорологічних умов на здоров’я людей. Приміром, Гіппократ встановив тісний зв’язок між хворобами людини і погодними умовами, в яких вона живе. Упродовж багатьох віків люди збирали різноманітні знання про природу: від незрозуміння природних явищ, страху перед ними, властивого древнім людям, до сьогоденішнього наукового пізнання природи, від перших народних прикмет про погоду до формування сучасної науки — метеорології. Природа як джерело усього необхідного для людини має вплив як на матеріальну, так і на духовну культуру суспільства. Тому знання про метеорологічні явища займають важливе місце в усвідомленні реальної дійсності.

В статті розглянуто особливості метеорологічної лексики в китайській і українській мовах, а також особливості перекладу метеорологічної лексики в двох мовах, розглянуті основні точки зору на чинники, що

впливають на формування етнокультурної своєрідності народної мовної картини світу та її стратифікації.

Ключові слова: метеорологічна лексика, мовна картина світу, лінгвокультурні особливості, граматичні особливості, концепт.

Вступ. Усе життя й діяльність людини проходять на тлі погодних явищ, тому метеорологічні процеси і явища, які впливають на життя, господарчу діяльність, самопочуття людини, є об’єктом уваги людини й закріплюються в мові. Формування метеорологічної лексики проходить на фоні кліматичних особливостей певного регіону. Це обумовлює нерівнозначність лексичного прошарку лексики на позначення концепту 天气/ погода на різних територіях. Явища, процеси та предмети, які відіграють більшу роль у житті певного народу, отримують у мові цього народу розгорнуту лексичну експлікацію з використанням тематично співвіднесених вторинних номінацій. Погодні явища як один із аспектів явищ природи відіграють значну роль і в культурі європейських народів, причому для сприйняття природи характерний антропоцентризм, що виявляється в будові мовних систем і підсистем. У мовній свідомості кожного народу є свої особливості розуміння концепту. Тому концепт, як ментальну одиницю, можна описати через аналіз засобів його мовної об’єктивації.

Актуальність дослідження. Проблеми відображення реалій навколишнього середовища та основних концептів культури за допомогою можливостей мови є в даний час гостро актуальними. Дослідження лексичних одиниць в межах тематичного поля «погода» дозволяє розкрити внутрішні зв’язки лексичних одиниць, виявити джерела їх утворення, способи образного переосмислення і шляхи їх розвитку, визначити склад тематичних індикаторів і охарактеризувати їх концептоутворюючу активність в рамках згаданого тематичного поля в українській і китайській мовах, виявити лінгвокультурну своєрідність відповідних мовних картин світу. Однак, незважаючи на велику кількість літератури, присвяченої різним аспектам метеорологічної лексики, питання вивчення системного аспекту перекладу метеорологічної лексики в українській і китайській мовах залишається актуальним. Граматичні особливості метеорологічної лексики в українській і китайських мовах в умовах сучасності майже не досліджені. Тому виникає необхідність у поглибленні досліджень в цій галузі лінгвістики.

Мета та завдання дослідження. Мета полягає у вивченні загальних лінгвістичних та окремих граматичних особливостей метеорологічної лексики в українській і китайських мовах. Завдання дослідження — описати лексичні та граматичні особливості метеорологічної лексики в українській і китайській мовах та визначити їх лінгвокультурну специфіку.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом дослідження слугували словники сучасних китайської та української мов. В роботі використовувались загальнонаукові методи опису, аналізу, синтезу та узагальнення з елементами дискурсивного і контекстуального аналізу наукової літератури.

Результати та дискусія. Погода як важливе природне явище впливає майже на всі сфери життєдіяльності людини, і ця взаємодія фіксується в мові, зокрема в її лексиці і фразеології. У складі стійких сполучень багато лексем-метеонімів, які набувають символічні значення. Як в китайській, так і в українській мовах зафіксовано багато лексичних одиниць з компонентом-метеонімом, які описують не тільки погоду, але і різні аспекти людського життя і діяльності. При цьому дані фразеологізми здебільшого передають уявлення про людину, а не характеризують погодні явища. У сучасній лінгвістиці концепт є предметом вивчення різних дисциплін: мовознавства, когнітології, етнолінгвістики, перекладознавства філософії, психолінгвістики.

Існують різні погляди на концепт. Із усього різноманіття підходів до розуміння й вивчення концепту ми виділимо два основних: з точки зору лінгвокогнітології і з точки зору лінгвокультурології. Так, із погляду лінгвокогнітології концепт визначається як оперативна одиниця пам'яті, ментального лексикону та мови мозку, всієї картини світу, відображеної в психіці людини, квант знання (Краткий словарь когнитивных терминов, 1997: 90). Із точки зору лінгвокультурології концепт — це згусток культури у свідомості людини (Степанов, 2001: 40), етнічно та культурно обумовлене, складне, структурно-смісловне, ментальне утворення, що базується на понятійній основі (Селіванова, 2006: 161). Інтегральний підхід знаходимо у В. І. Карасика, який вважає, що концепт — це складне, багатовимірне, багатошарове, ментальне утворення, що знаходить відображення в колективній свідомості, закріплене за певною сферою дійсності і виражене в

тих чи інших мовних формах (Карасик, 2004: 142). Концепти можуть об'єктивуватися за допомогою одиниць різних рівнів мови, однак у нашому дослідженні це одиниці лексичного рівня. Саме вони дають змогу найповніше репрезентувати понятійний зміст концепту. Концепт 天气/ погода належить до універсальних концептів, оскільки він представлений в усіх культурах і мовах світу.

Мовна картина світу формує ставлення людини до світу (природи, тварин, самої себе як елемента світу). Вона задає норми поведінки людини в світі, визначає її взаємини зі світом. Картину світу визначають етнокультурні фактори. Вона співвідноситься з певними типами культури тому, в межах будь-якої етномовної спільноти можна виокремити декілька картин світу (елітарну, масову, традиційну, професійні). Реалізуючись через різні підсистеми мови, картина світу може бути загальнонаціональна, літературна, народна, просторічна, діалектна, жаргонна і т. п. При цьому народна мовна картина світу, яка втілює народну культуру, багато в чому реалізується через «наївні», міфологічні уявлення про світ. Цей варіант національного образу світу один з найбільш значущих для будь-якого етносу. Тому під народною мовною картиною світу ми розуміємо систему традиційно-народних уявлень про світ, відображену в сукупності територіально-соціальних комунікативних засобів. По суті, народна мовна картина світу близька до діалектної картини світу, під якою розуміють схему сприйняття дійсності, що склалася протягом багатьох століть існування соціуму, обмеженого певною територією і природними, економічними, господарськими умовами життя, які визначили особливості його ментальності та навколишнього світосприйняття (Демидова, 2007: 46). Основні концепти, які втілюються в мові, є етно- та культурно маркованими. Тому впевнено можна стверджувати, що ціннісно-культурні смисли, закладені в мовний знак, відображають специфіку етнічного сприйняття навколишнього світу, своєрідність етномовної картини світу. Будучи одним з об'єктів нашого дослідження, концептуальні утворення традиційної народної свідомості (ментальні проєкції або стереотипи) визначають специфіку етнічної картини світу. Лексико-семантична система народної лексики характеризується поділом номінацій на дві глобальні тематичні групи: Людина та Оточуючий Світ. Кожна зі згаданих груп реалізується через менші тематично об'єднані кластери. Так, сприйняття оточуючого світу реалізується через уяв-

лення про живу і неживу природу та її явища. Народна свідомість концептуально вербалізує простір та час, стихії, природні явища, пори року та звичайно небо та землю.

Сьогодні в перекладознавстві спостерігається постійне зростання уваги дослідників до лексики, що пов'язана з явищами природи, як надійного джерела моделювання мовної картини (або є її фрагментів) світу. У цьому контексті вивчення метеорологічної лексики має великий евристичний потенціал, адже назви природних явищ (опадів та їх наслідків, хмар, переміщення повітряних мас, світлових та акустичних атмосферних явищ тощо), з одного боку, відзначаються давнім походженням і відносною стійкістю впродовж століть, а тому є релевантними для пізнання особливостей народного мислення, а з другого боку, характеризуються достатньою репрезентативністю в лексикографічних джерелах.

Проте до сьогодні залишається не розв'язаною, а тому актуальною, проблема повноти представлення лексичного матеріалу цієї тематичної групи не лише в українському обширі, а й власне в аспекті перекладознавства.

В «Словнику української мови» в 11 т. під редакцією І. К. Білодіда слово «погода» тлумачиться як «Стан атмосфери (хмарність, вологість, опади, температура повітря і т. ін.) у даному місці, в даний час» (Словник української мови: в 11 т. Т. 6, 1980: 715). В сучасному тлумачному словнику китайської мови слово «天气» тлумачиться як «指较短时间内阴、晴、风、雨、冷、暖等气象要素的综合状况» («现代汉语详解词典», 2012:875). Це тлумачення можна перекласти українською: «погода — стан атмосфери, що вказує на комплексні умови метеорологічних елементів, таких як похмуро, сонячно, вітер, дощ, холод і тепло протягом короткого періоду часу». З цього перекладу можна зробити висновок, що семантика слів в українській та китайській мові майже збігається. Обидва слова 天气 і погода є полісемантичними. Так, понятійна сторона концепту 天气 фіксується лексикографічними джерелами у вигляді таких значень:

- 1) 指较短时间内阴、晴、风、雨、冷、暖等气象要素的综合状况;
- 2) 情形, 呈现出来的样子: 生活状况;
- 3) 表明大气状态的基本物理量和基本天气现象。主要有: 气温、气压、湿度、风向和风速、能见度、云、降水、雷暴、雾、辐射、蒸发、日照等. («现代汉语详解词典», 2012:875).

Понятійна сторона концепту погода представлена такими значеннями:

1) стан атмосфери (хмарність, вологість, опади, температура повітря і т. ін.) у даному місці, в даний час // діал. негода, сльота.

2) західноукраїнське: домовленість, погодження (Словник української мови: в 11 т. Т. 6, 1980: 715).

У вербальній маніфестації концепту 天气/ погода проявляються як універсальні, так і національно-специфічні риси, які відображають культурно-історичну детермінованість формування мовної картини світу двох народів. Метеорологічна термінологія як система не ставала об'єктом спеціального лінгвістичного дослідження — синхронного або диахронного, хоча загальноживана і діалектна метеорологічна лексика в українській і російській мовах вивчена досить детально (Т. В. Горячева, В. М. Касьянова, М. А. Лазарева, О. А. Макушева, Т. С. Нифанова, Т. В. Симашко, Л. Р. Супрун-Белевич, Н. В. Хохлова, Л. Е. Щербакова та ін.). Дослідженню метеонимів в інших мовах присвячені роботи А. Г. Іскандарова, М. М. Кондратенко, М. А. Лазаревої, О. А. Могила, А. А. Пихтєєва, Л. Р. Супрун-Белевич та ін. У вивчення метеорологічної лексики внесли певний вклад болгарські і сербські дослідники (Д. Вукадинов, Т. Г. Ецов, М. К. Цепенков, И. Кепов, Д. Маринов, М. Радован та ін.). Порівняльний аналіз метеорологічної лексики в різних мовах здійснюється в роботах М. А. Лазаревої, Т. Г. Рабенко, Т. С. Нифанової, М. И. Закирова та ін. Метеорологічна лексика в китайській мові вивчена не так глибоко і детально, як в українській. Вона описана в деяких наукових статтях (陈琳琳 2009, 高航 2006, 刘宁 2010, 马小梅 2005, 岳好平, 廖世军 2008 та ін.) і дисертаційних роботах (姚历 2007, 吴华 2010, 毛现桩 2010, 郎姗姗 2008, 李爱萍 2008 та ін.). При цьому більшість авторів приділяють увагу метафоричному функціонуванню метеонімів. Семантичне поле «погода» є важливим об'єктом опису в тематичних словниках.

Метеорологічна лексика в українській і китайській мовах, що позначає погодні явища, може групуватися таким чином:

1. Метеорологічна лексика, що характеризує загальний стан погоди.

В українській мові в цю групу включаються слова, що описують хору, сонячну погоду: ясний, ясно, сонячний, сонячно і т. д.; погану, похмуро погоду: негода, непогожий, непогоже, похмурий, похмуро,

сірий і т. д.; хмарність: хмарний, хмарно і т. д.; перехід від похмурої або дощової погоди до сонячної або навпаки: прояснити, прояснитися, прояснення й ін. У китайській мові в цю групу входять такі слова, як 晴 ясний, сонячний, 晴朗 ясний, чистий, безхмарний; 晴和 ясний і теплий; м'який, ласкавий (про погоду), 阴 похмурий, 阴沉 похмурий, темний, похмурий (про погоду), 阴冷 похмурий і холодний, 阴霾 похмурий, хмурний, 阴雨天 негода і т. п. При хвилюванні, переляку, сум'ятті людини говориться в такий спосіб: укр. кидає в жар; кинути в «холодний» піт; кидає то в жар, то в холод; обдало жаром; кидає в жар (піт); кит. 热锅上的蚂蚁 букв. «немов мурахи, що потрапили на гарячу сковороду», в знач. «в крайньому хвилюванні, не знаходити собі місця».

2. Метеорологічна лексика, що характеризує температурні й атмосферні явища. Температура є величиною, що характеризує тепловий стан повітря. Градус вживається як одиниця вимірювання температури (повітря, води, людського тіла і т. д.). До числа слів, що позначають високу температуру повітря, спекотну погоду, в українській мові належать такі одиниці, як спека, спекотний, жарко, жар, жаринь, духота, пекло, задуха, задушливий, душно і т. д.; в китайській мові — 热 спека; жарко; жаркий, 酷热 сильна спека; дуже жарко, 闷热 задуха; душно і ін. Для номінації теплої погоди в українській мові вживаються слова тепло, теплий, тепленький, теплішати, теплінь, потепління, відлига та ін.; в китайській мові — 暖和 теплий; тепло, 温暖 теплий, 温和 теплий; помірний м'який (про клімат), 回暖 потеплішати; потепління та ін. Прохолодна погода в українській мові позначається такими лексемами, як прохолода, прохолодний, прохолодно, свіжість, прохолодне повітря; ставати холодним, холодніше; в китайській мові — 凉爽 прохолодний, свіжий, 凉快 прохолодний; прохолода, свіжість, 风凉 прохолодно, 阴凉 прохолодно; тінисте і прохолодне місце і т. п. До групи слів, що описують низьку температуру повітря, холодну погоду, можна віднести холод, холодний, холодно, холоднішати, похолодання, мороз, морозно, холоднеча, заморозити й ін. В китайській мові 寒冷 холодний, морозний, 冷 холодний, 严寒 холоднеча, 酷寒 дуже холодний, морозний, 冷飕飕 різкий (про вітер і холод), 阴冷 похмуро і холодно (про погоду) і т. п. Китайські фразеологізми 热血沸腾 букв. «Кров вирує», в знач. «Загорятися ентузіазмом, відчувати душевний підйом» і 心灰意冷 «Відчувати повну апатію, впадати

у відчай» описують два протилежних стани: «з ентузіазмом і надією» і «без бажання і надії, в розпачі».

3. Метеорологічна лексика, що характеризує рух повітря. В українській мові представлено багато слів, які характеризують рух повітря, а також похідних від них одиниць, що позначають погоду з таким рухом повітря: буран, буря, бурхливий, вітер, вітерець, вітряний, вітряно, вихор, хуртовина, хуртовинний, заметіль, заметільний, тайфун, ураган, шторм, пурга, безвітряний, затишність, безвітряно, нести, гнати, переносити з місця на місце; з силою нести, здімати, кружляти сніг (про хуртовини, хурделиці) та ін. Серед лексем, що характеризують рух повітря, можна виділити такі, що позначають сильний вітер. Одні з них називають подібне погодне явище, що супроводжується дощем або снігом, наприклад: буран (сильний зимовий вітер, що піднімає масу сухого снігу); сніжна буря, хуртовина (зазвичай в степу, на відкритих місцях), хурделиця, негода, сильна заметіль, сніжна буря, заметіль, сильний вітер зі снігом, пурга (сильна снігова завірюха), заметіль, сніжна буря та ін., а інші позначають сильний вітер без дощу і снігу: тайфун (ураган величезної руйнівної сили, що спостерігається в південно-східній Азії і західній частині Тихого океану), ураган (вітер надзвичайно руйнівної сили), шторм (сильний вітер, буря (зазвичай на морі) і ін. У китайській мові також зафіксовані лексичні одиниці, що характеризують рух повітря: 风 вітер, 季风 мусон, 信风 пасати, 清风 свіжий вітерець, 和风 лагідний вітерець, 北风 північний вітер, 朔风 північний вітер, 顶风 зустрічний вітер, вітер в чоло; проти вітру, 顺风 попутний вітер; за вітром, 过堂风 протяг і ін. Крім того, в китайській мові, як і в українській, є цілий ряд найменувань сильного вітру, наприклад: 风暴 буря, 罡风 вітер у високих небесах; сильний, різкий вітер, 狂风 ураган, буря, 旋风 вихор, 龙卷风 смерч, 台风 тайфун, 飓风 ураган, 扶摇 вихор, що різко піднімається вгору, 羊角 вихор, схожий на баранячий ріг, що підіймається вгору й ін. Не менш цікавими та різноманітними з семантичної точки зору уявляються мовні одиниці, що описують характер подиху вітру: 吹 дути, віяти, 刮 дути (про вітер), 吹拂 віяти, обвівати, 怒号 ревіти, вити, бушувати (про вітер), 拂拂 легенько обвівати, легко піддувати, 飒然 зі свистом (про вітри) і т. д. Шляхетна людина з чистою душею в китайській мові позначається наступними одиницями: 高风亮节 «благородство і душевна чистота». Про чесних, непідкупних чиновників люди кажуть, що у них

两袖清风 букв. «тільки вітер в обох рукавах», в знач. «справедливий, невідкупний». Всякий народ цінує добро, шляхетність і виступає проти зла, підлості, брехні і всього брудного і підлого. Китайці зневажають такі вчинки, як 兴风作浪 букв. «піднімати вітер і викликати хвилі», в знач. «загострювати становище, ускладнювати обстановку, піднімати шум»; 煽风点火 букв. «наганяючи вітер, розводити вогонь», в знач. «займатися підбурюванням, сіяти розбрати» й ін.

4. Метеорологічна лексика, що характеризує атмосферну вологу і опади. В українській мові досить широко представлені лексеми, що позначають ступінь вологості повітря, такі як сухий, сухо, сухість, сирість, вогкість, сиро, вологий, вологість, волого, волога та ін. Аналогічні одиниці, які стосуються цієї групи, є і в китайській мові: 干 сухий; 干燥 сухо; сухість, 干旱 посушливий; посуха, 湿 вологий, 潮湿 сиро, волого, 潮 сирість, 潮气 вогкість, вологість, 湿润 вологий, сирий і ін. В аналізовану групу також можна віднести слова, що є найменуваннями хмар і туману як особливих погодних явищ. Наприклад, в українській мові зафіксовано досить багато таких лексем: туман, паморочитися (застеляти, покриватися туманом), туманний, туманність, туманно, хмара, хмарний, хмарно і т. д. Аналогічні одиниці в китайській мові відрізняються багатством семантики: 云 хмара, 云彩 розм. хмара, 云气 легкий серпанок, 浮云 пливуть хмари, 火烧云 багряні хмари (на світанку), 彩云 яскраві і прекрасні хмари, 卿云 щасливі хмари (в стародавні часи: щасливе передвістя, хороша прикмета), 乌云 хмара, 阴云 темні хмари, 积雨云 купчасто-дощові хмари, грозова хмара, 雾 туман, 下雾 лягає туман, 雾霭 туман, 霭 серпанок, 岚 серпанок; туман в горах, лісах, 山岚 туман в горах, 迷漫 безмежний, безкрайний (про туман) і т. д.; 烈火 轰雷 букв. «сильне полум'я і гуркіт грому», в знач. «запальний, темпераментний, страшний, грізний»; 翻云覆雨 букв. «то хмара, то дощ», в знач. «бути непростійним, легко міняти свою думку». Опади — це «атмосферна волога, що випадає з хмар на земну поверхню у вигляді дощу, снігу, роси і т. ін.». Слова, що характеризують опади, в українській мові складають дуже велику в кількісному відношенні і різноманітну за своєю семантикою групу: дощ, дощик, дощовий, дощитиме, дощинка, дощовий, злива, проливний (дуже сильний (про дощ), моросити (йти, падати дуже дрібними краплями (про дощ), замрячив, гроза, грозовий, сніг, сніговий, сніжок (невеликий, рідкий сніг), сніжинка, сні-

житиме, сніжина (розм. велика сніжинка), сніжно (розм. про велику кількість снігу, про глибокий сніг), засніжений (покритий, занесений снігом), пластівці, снігопад, замет, занос, роса, росинка, росистий, іній, індевіти, град, паморозь і ін. В українській мові більший обсяг має поле сніг. Тут спостерігається особливо багато слів на позначення різновидів заметілі (хуга, завія, крутень, хурделиця, сніговійниця, сніжниця, хурделя, хуртовина). Факт, що ця лексика вживається в українській мові частіше, не є дивним. Адже формування української метеорологічної лексики відбувається на фоні особливостей території України. У китайській мові відповідна група слів є також широкою, при цьому дані лексеми передають уявлення про численні види опадів і їх типові характеристики: 雨 дощ, 雨水 дощова вода, 雨点 дощова крапля; дощинка, 降水 опади, 梅雨 сливові дощі (затяжний дощ в період дозрівання слив в басейнах річок Янцзицзян і Хуайхе, кінець весни — початок літа), 小雨 невеликий дощ, 中雨 помірний дощ, 大雨 злива, проливний дощ, 雨夹雪 дощ зі снігом, 下雨 йде дощ; дощить, 掉雨点儿 накрапати, 雨丝 нитки дощу (про дрібні дощі), 过云雨 проходить дощ; короткий дощ, 毛毛雨 дрібний дощ, мряка, 蒙蒙 невеликий, що мрячить (про дощ), 阵雨 короткий (наскрізний) дощ, 雷雨 гроза, 雷阵雨 гроза (з коротким дощем), 暴雨 злива, проливний дощ, 滂沱 литися зливою (про дощ), 甘霖 довгоочікуваний (благодатний) переважно без опадів, 及时雨 своєчасний дощ, 露水 роса, 霜 іній, 早霜 ранній іній, 露珠 крапля роси, росинка, 朝露 ранкова роса, 雪 сніг, 瑞雪 благодатний сніг, 下雪 падає сніг, 雪暴 хуртовина, заметіль, сніжна буря, 积雪 снігові замети, 雪花 сніжинки, 雪片 снігові пластівці, 霰 крупа, змерзлий сніг, 雾凇 паморозь, 冰雹 град, градина і ін. У китайській мові розглядаються природні явища, що позначаються цілим рядом лексичних одиниць: 雷 грім, 雷霆 грім; гуркіт грому, 雷电 грім і блискавка, 闷雷 не дзвінкий грім, 霹雳 удар грому, 雷声 гуркіт грому, шум грому, 闪电 блискавка, зірниця, 打闪 блиснула блискавка; виблискувати (про блискавки), 打雷 грім гримить, 雷鸣 гриміти, гуркотіти і т. д.

Крім чотирьох груп метеонімів, перерахованих вище, в китайській мові необхідно особливо виділити **ряд слів, які характеризують шум вітру, дощу і грому.** Справа в тому, що в китайській мові існує велика кількість слів-звуконаслідувань, за допомогою яких описуються різні звуки в природі й у повсякденному житті, в тому числі шум вітру,

дощу і грому: 呼呼 звуконаслідування свисту, завивання вітру, 萧萧 звуконаслідування свисту, виття вітру, також іржання коня, 嗖嗖 звуконаслідування свисту (вітру, кулі), 沙沙 шурхіт, шелест трави, листя при вітрі, 淅沥 звуконаслідування шуму дрібного дощу, 滴答 кап-кап (звуконаслідування капаючої води); капати, 哗哗 шум, створюваний дощем або проточною водою, 隆隆 гуркотіти, гриміти (про шум грому), 轰隆 гриміти, гуркотіти; гуркіт, гул (про шум грому, вибуху або машини) та ін.

Як показує дослідження, серед синонімів в обох мовах переважають ідеографічні. Рідше трапляються стилістичні. Для їх утворення в українській мові використовуються такі суфікси як: -ець (вітерець), -ищ(е) (вітрище, градище, громовище), -ик (дощик). У структурі похідного слова міститься оцінка. Тому ряди однокорінних слів із різними афіксами конкретизують, оцінюють реалію. Тут чітко виражається оцінна направленість словотвору, яка представляє різні види відношень людини до світу, що оточує. Через використання словотворчих засобів чітко простежується вибірковість у найменуванні фактів зовнішнього світу, які мають цінність (позитивну чи негативну) у свідомості людини, фактів, які є життєво чи соціально значимими. При позначенні природних явищ підкреслюються ознаки, які впливають на біологічне існування людини. Використання зменшувально-пестливих суфіксів виражає ціннісне ставлення людини до погодних явищ. Можливо, в цьому виражається страх людини перед силами природи і використання цих суфіксів передає бажання людини відвести загрозу.

Висновки. Широкі парадигматичні зв'язки, синтагматична сполучаність та словотворча продуктивність ядра проаналізованого понятійного поля є свідченням того, що погодні явища мають велику цінність у концептуальній картині світу. В обох мовах складові лексико-семантичного поля характеризуються великим комунікативно-прагматичним потенціалом. У мовній картині світу китайського й українського народів спостерігається спільність універсального і специфічного, загальнолюдського й етнонаціонального. Отже, варто зазначити, що розглянутий нами фрагмент народної мовної картини співвідноситься з певним специфічним типом культури, відзеркалює народну культуру, багато в чому реалізується через «наївні», міфологічні уявлення про світ. Сприйняття оточуючого світу реалізується

через відображення в мові явищ живої та неживої природи. Цей процес у мові відбувається шляхом метафоризації смислів, властивих певній мовній спільноті. Народна свідомість концептуально вербалізує та метафоризує простір та час, стихії, природні явища, тварин та рослини, артефакти. Це яскраво видно на прикладі метафоричного способу творення народної метеорологічної лексики в українській та китайській мовах.

Таким чином, аналіз метеорологічної лексики в українській і китайській мовах свідчить про те, що погода як природне явище особливим чином інтерпретується в українській і китайській мовних картинах світу. На нашу думку, з лінгвістичних позицій погодні явища повинні досліджуватися більш глибоко і детально, наприклад, в рамках не тільки лексикології і семантики, а й лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики і т. д.

ЛІТЕРАТУРА

- Демидова К. И. Диалектная языковая картина мира и аспекты ее изучения: монография. Екатеринбург, 2007. 46 с.
- Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис, 2004. 477 с.
- Краткий словарь когнитивных терминов / под ред. Е. С. Кубрякова. Москва: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
- Селіванова О. Сучасна лінгвістика: (термінологічна енциклопедія). Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
- Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Москва: Академический Проект, 2001. 990 с.
- Словник української мови: в 11 т./ за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 6. 715 с.
- 现代汉语词典. 北京: 商务印书馆, 2012. 875 页.

МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В УКРАИНСКОМ И КИТАЙСКОМ ЯЗЫКАХ: СИСТЕМНЫЙ ПЕРЕВОД

Наталія Гаврилюк

преподаватель-стажер кафедры перевода и теоретической и прикладной лингвистики
Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический
университет имени К. Д. Ушинского»
Одесса, Украина
e-mail: faynacentre@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В рамках антропоцентрической парадигмы современной лингвистики проявляется устойчивый интерес к человеческому фактору в языке, который, в том числе, реализуется через пристальное внимание исследователей теории языковых картин мира, в полной мере отражает своеобразие мировосприятия народов, особенности их мироощущения.

Жизнь и деятельность человека неотделимы от природы. Природа едина, но проявляется в различных формах. В процессе познания природы человек пытается осознать как ее единство, так и многообразие. Особое место в восприятии мира человеком занимают климатические и погодные явления, влияющие на поведение человека в окружающем мире, различные аспекты его жизнедеятельности, включая хозяйственную, а также на самочувствие. Еще в IV в. до нашей эры стало известно о влиянии колебаний метеорологических условий на здоровье людей. К примеру, Гиппократ установил тесную связь между болезнями человека и погодными условиями, в которых он живет. На протяжении многих веков люди собрали разнообразные знания о природе: от непонимания природных явлений, страха перед ними, свойственного древним людям, до сегодняшнего научного познания природы, от первых народных примет о погоде к формированию современной науки — метеорологии. Природа как источник всего необходимого для человека влияет как на материальную, так и на духовную культуру общества. Поэтому знания о метеорологических явлениях занимают важное место в осознании реальной действительности.

В статье рассмотрены особенности метеорологической лексики в китайском и украинском языках, а также особенности перевода метеорологической лексики в двух языках, рассмотрены основные точки зрения на факторы, влияющие на формирование этнокультурного своеобразия народной языковой картины мира и ее стратификации.

Ключевые слова: метеорологическая лексика, языковая картина мира, лингвокультурные особенности, грамматические особенности, концепт.

METEOROLOGICAL VOCABULARY IN UKRAINIAN AND CHINESE LANGUAGES: SYSTEMATIC TRANSLATION

Natalia Gavriulyuk

Lecturer-trainee of the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics
of the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named
after K. D. Ushynsky»
Odesa, Ukraine
e-mail: faynacentre@gmail.com

SUMMARY

Within the anthropocentric paradigm of modern linguistics there is a steady interest in the human factor in language, which, among other things, is realized through the close attention of researchers to the theory of linguistic pictures of the world, which fully reflects the uniqueness of peoples

Human life and activity are inseparable from nature. Nature is one, but manifests itself in various forms. In the process of learning about nature, man tries to realize both its unity and diversity. A special place in the perception of the world by man is occupied by climatic and weather phenomena that affect human behavior in the world, various aspects of his life, including economic, as well as well-being. In the IV century. BC became aware of the impact of fluctuations in weather conditions on human health. For example, Hippocrates established a close link between human disease and the weather conditions in which he lives. Over the centuries, people have gathered a variety of knowledge about nature: from misunderstanding of natural phenomena, fear of them, inherent in ancient people, to today's scientific knowledge of nature, from the first folk signs of weather to the formation of modern science — meteorology. Nature as a source of everything necessary for man has an impact on both the material and spiritual culture of society. Therefore, knowledge of meteorological phenomena occupies an important place in the awareness of reality.

The article considers the peculiarities of meteorological vocabulary in Chinese and Ukrainian languages, as well as the peculiarities of meteorological vocabulary translation in two languages.

Key words: meteorological vocabulary, linguistic picture of the world, linguistic and cultural features, grammatical features, concept.

REFERENCES

- Bilodid, K. (Eds.). (1980). *Slovník Ukraínskoi Movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (Vols. 1–11)*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Demidova, K. I. (2007). *Dialektnaja jazykovaja karina mira i aspekty ee izuchenija [Dialect language picture of the world and aspects of its study]*. Ekaterinburg [in Russian].

Karasik, V. I. (2004). *Jazykovej krug : lichnost, koncepty, diskurs [Language circle: personality, concepts, discourse]*. Moskva : Gnozis [in Russian].

Kubriakov, E. S. (Eds.). (1997). *Kratkij slovar kognitivnyh terminov [Brief vocabulary of cognitive terms]*. Moskva: Filol. f-t MGU im. M. V. Lomonosova [in Russian].

Selivanova, O. (2006). *Suchasna lingvistyka : (terminologichna encyklopediya) [Modern linguistics: (terminological encyclopedia)]*. Poltava : Dovkillya [in Ukrainian].

Stepanov, Ju. S. (2006). *Konstanty : Slovar russkoj kultury [Constants: Dictionary of Russian Culture]*. Moskva : Akademicheskij Proekt [in Russian].

Xiandai hanyu cidian [Modern Chinese dictionary]. (2012). Beijing: shangwuyingshuguan [in Chinese].

Стаття надійшла до редакції 13.08.2020

УДК 811.111

КОНСТИТУТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПОРТИВНОГО КОМЕНТАРЯ ЯК ЖАНРУ СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ

Олена Глущенко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології,
Одеський національний морський університет,
Одеса, Україна
e-mail: gluschenko2828@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3317-5539>

АНОТАЦІЯ

Завдяки особливій ролі телебачення у сферу спортивного спілкування зараз залучені мільярди людей. Статус дискурсивної лінгвістики і багатьох її категорій: інституційність дискурсу, базові концепти, інтенційні типи, жанровий простір дискурсу — є дискусійними і хоча дискурс — явище вже не нове, а скоріше, доволі поширене у сфері гуманітаристики, методи й методологія дискурсивних студіювань, зокрема проблема аналізу спортивного коментаря як жанру спортивного дискурсу, до сьогодні залишається невисвітленою. Мета дослідження полягає у встановленні конститутивних характеристик спортивного коментаря як жанру спортивного дискурсу.

Розглянуто спортивний коментар як спортивний дискурсивний жанр, який сприяє тому, щоб реальна спортивна подія отримала статус медіальної і була адекватно транспортована реципієнту спортивного дискурсу — глядачеві (телеглядачеві, вболівальникові). Типологія спортивного коментаря як жанру спортивного дискурсу визначається наступними конститутивними характеристиками: фатична функція, до складу якої входять когнітивна й аксіологічна компетентність, дескриптивність і презентаційність висловлювання, змістова достатність і контроль змістової надлишковості, орієнтування в змістовому і мовленнєвому континуумі; інструментальність: цілеспрямована сугестія, оцінність та діалогічність: звертання до телеглядачів як повноцінних учасників діалогу. Комунікативна поведінка коментатора характеризується рядом специфічних функцій — модальною модеративністю, наявністю когнітивної та аксіологічної компетентності, дескриптивністю